

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Чебанової Юлії Василівни «Ландшафтно-екологічне обґрунтування оптимізації регіональної системи природокористування Запорізької області», подану на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук зі спеціальності 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів

1. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із планами і напрями науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними і галузевими науковими програмами.

Вирішення проблеми оптимізації природокористування повинно базуватись на глибокому комплексному вивченні як стану природних ландшафтів, заповідних територіальних комплексів, так і порушених господарською діяльністю територій, виявленні антропогенних змін під впливом соціально-економічних факторів, дослідженні складу, структури, закономірностей функціонування, розвитку і розміщення природно-антропогенних територіальних систем різних рівнів. Особливо гострою є необхідність оптимізації природокористування територій, що зазнають значного антропогенного впливу, перш за все, внаслідок розвитку комплексу екологічно-небезпечних виробництв.

Тому тема дисертаційного дослідження Чебанової Ю.В., безумовно, актуальна. Особливо важливим є питання глибокого і всебічного вивчення умов використання всього комплексу природних ресурсів, обґрунтування оптимальних норм користування, ефективного територіального розміщення галузей виробництва, визначення доцільних територіальних пропорцій розвитку господарства, розробки регіональних систем господарства, прогнозування наслідків господарської діяльності людини.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи на 2016-2020 р.р. Таврійського державного агротехнологічного університету «Оцінка стану довкілля за результатами дослідження наземних та водних екосистем Південної України». Вирішене питання є важливою складовою формування та реалізації екологічної та природокористувальницької політики держави і її регіонів на шляху до збалансованого

природокористування.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечені:

- творчим узагальненням великої кількості першоджерел за тематикою роботи (209 джерела);
- глибоким та комплексним аналізом наукових підходів та концепцій конструктивної географії, ландшафтно-екології, антропогенного ландшафтознавства;
- дослідженням суттєвого за обсягом та репрезентативного для поставлених завдань геоінформаційного базису регіону, створеного особисто автором із використанням відкритих джерел цифрових просторових даних;
- коректним застосуванням стандартних методів математичної обробки та формалізації під час проведення дослідження;
- належним використанням сучасних методів наукового дослідження, моделювання та інтерпретації даних.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що:

- вперше виявлено особливості впливу різних видів антропогенної діяльності на природні ландшафти, формування екоситуації та зміни ландшафтно-структури Запорізької області;
- застосовані додаткові параметри антропогенного впливу на ландшафти, що дозволило більш точно визначити інтенсивність антропогенного тиску та ступінь антропогенної перетвореності території;
- удосконалено структурно-логічну модель ландшафтно-екологічного дослідження регіонального природокористування для території Запорізької області; методичку ландшафтно-екологічних досліджень регіонального природокористування; систему знань про механізми антропогенного впливу на природні ландшафти, які необхідно враховувати під час впровадження оптимізаційних заходів;
- набули подальшого розвитку науково-методичні основи ландшафтно-екологічного дослідження процесів антропоізації;
- здійснено обґрунтування системи раціонального природокористування регіонального рівня на ландшафтній основі.

2. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Результати дисертаційного дослідження Чебанової Ю.В., безсумнівно, мають важливе значення для науки. Це досягнуто завдяки узагальненню теоретико-методологічних засад досліджень регіонального природокористування та удосконаленню моделі ландшафтно-екологічного дослідження території обласного регіону.

Також результати дисертаційного дослідження є цінними для практики, оскільки дозволяють проводити:

- удосконалення системи природокористування на регіональному рівні;
- розвиток перспективних еколого-соціально-економічних напрямів природокористування у регіоні;
- розробку рекомендацій і програм регіонального розвитку Запорізької області;
- запровадження стратегії системної організації регіонального природокористування території із врахуванням її ландшафтної основи.

Практичну цінність результатів дисертаційного дослідження Чебанової Ю.В. підтверджують також довідки про впровадження (Таврійський державний агротехнологічний університет, Департамент екології та природних ресурсів Запорізької ОДА).

3. Оцінка змісту, стилю та мови дисертаційної роботи, її завершеності та оформлення.

Зміст роботи відповідає поставленим завданням, робота структурована та логічна. Так, зокрема, у першому розділі узагальнені теоретичні основи дослідження регіональних особливостей раціонального природокористування, сформульовані методологічні принципи та підходи до дослідження. Проаналізовано стан вивченості питання освоєння ландшафтів Запорізької області. Сформована методика ландшафтно-екологічного дослідження системи регіонального природокористування на основі теоретичного та емпіричного методологічних напрямів у їх цілісності та взаємодії з урахуванням екологічного, ландшафтознавчого та соціально-економічного наукових напрямів. В другому розділі проаналізовано структуру природних та антропогенних ландшафтних комплексів, виявлено рівень антропогенної перетвореності ландшафтів. В третьому розділі проведений аналіз прояву несприятливих природних процесів та явищ (водної та вітрової ерозії,

дегуміфікації, перезволоження, підтоплення, засолення, переущільнення, а також процесів промислового і транспортного забруднення) у межах території дослідження, здійснений ландшафтно-екологічний аналіз ключових ділянок у межах ландшафтних областей. В четвертому розділі розроблено пропозиції щодо оптимізації аграрного впливу на ландшафти Запорізької області

Оформлення роботи відповідає вимогам до кандидатських дисертацій. Дисертація написана науковою мовою, чітко, грамотно і логічно. Достатньо проілюстрована графічними матеріалами (в т.ч. картосхемами). Таблиці й графічні побудови складені автором самостійно на основі матеріалів власних досліджень.

Дисертація є завершеним науковим дослідженням. Висновки засвідчують виконання поставлених у вступі завдань.

4. Дискусійні положення, зауваження та пропозиції.

Дисертаційна робота містить декілька дискусійних положень і викликає певні зауваження:

1. При виділенні ключових ділянок (рис. 3.12, ст. 147), а також при розробці прогносної картосхеми ландшафтів Запорізької області (рис. 4.7, ст. 179) варто було здійснити географічну прив'язку картосхем, наприклад, нанести основні населені пункти, назви рік тощо, це суттєво спростило б орієнтацію по картосхемах.
2. Характеристики використання земель ключових ділянок наведені у роботі у відносному вираженні, а тому не зрозуміло: яка площа самих ділянок, чи вони рівні за площею, яка частка ландшафтних областей ними охоплюється.
3. В роботі мало уваги приділено природоохоронному використанню території Запорізької області. На нашу думку, розвиток природно-заповідного фонду, екологічної мережі території є ефективним інструментом охорони природи, раціонального використання природних ресурсів, а отже й ландшафтно-екологічної оптимізації території.
4. В роботі дуже потужно розроблений агрометеорологічний прогноз, побудована прогнозна картосхема ландшафтів Запорізької області. Але, на жаль, у прогнозі враховано зміну лише одного параметру, що впливає на природокористування – клімату. Безумовно, цей чинник дуже важливий. Але як же ж вплив інших чинників: господарського освоєння, забруднення довкілля, виснаження ресурсів?

5. Не можна погодитись із твердженням автора, висловленим у висновку №4 до роботи, що фоновим класом антропогенних ландшафтів Запорізької області є сільськогосподарські з врахуванням реального рівня індустріалізованості та розвитку гірничого виробництва.
6. Заходи оптимізації аграрного впливу на ландшафти (розділ 4.1) передбачають консервацію земель із наступним поверненням їх до сільськогосподарського використання, частково – ренатуралізацію. Можливо за такої значної розораності при розробці заходів ландшафтно-екологічної оптимізації доцільно орієнтуватись на інші пріоритети використання цих земель: природоохоронне, рекреаційне використання, лісорозведення.
7. У роботі зустрічаються стилістичні та граматичні помилки, русизми тощо.

Наведені дискусійні положення, що містяться у дисертації, свідчать про перспективність подальших досліджень за її тематикою і разом з висловленими зауваженнями і виявленими недоліками не зменшують наукової і практичної цінності отриманих здобувачем результатів.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Результати дисертації викладені в опублікованих здобувачем працях достатньо повно. Зокрема, опубліковано 13 наукових праць, у т.ч. 7 статей у фахових наукових виданнях України, 2 статті у зарубіжних виданнях. Результати роботи пройшли апробацію на 4 наукових конференціях.

6. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Автореферат ідентичний змісту основних положень дисертації.

7. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» та нормативних актів МОН України.

Дисертаційна робота Ю.В. Чебанової відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, які внесені згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.) щодо дисертаційних робіт, які представляються на здобуття наукового ступеня кандидата наук, інших нормативних актів МОН України та паспорту спеціальності 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів.

8. Загальний висновок.

Дисертація Чебанової Юлії Василівни «Ландшафтно-екологічне обґрунтування оптимізації регіональної системи природокористування Запорізької області» присвячена актуальній темі, основні наукові положення і висновки є обґрунтованими та достовірними, достатньо висвітлені у наукових публікаціях, а отримані результати сукупно свідчать про розв'язання важливого наукового завдання – розробку конструктивно-географічних засад та комплексу практичних рекомендацій екосередовищної стабілізації навколишнього природного середовища, спрямованої на досягнення еколого-соціально-економічної ефективності природокористування.

Дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, містить наукову новизну, має практичне значення, а її автор – Чебанова Юлія Василівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів.

Офіційний опонент

доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичної географії
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

В. О. Фесюк

